

**DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE THINKING SKILLS IN THE
CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION**

Samiyeva Gulnora Rajabmurodovna,
Teacher of the Bukhara Regional Pedagogical Institute

Annotation: This article is devoted to the issues of forming and developing students' creative thinking skills in the conditions of inclusive education. The article analyzes the pedagogical foundations of developing creative thinking, the advantages of inclusive education, interactive and creative methods, as well as methods of using creative approaches in students through individual and group work. The research process shows the effectiveness of using games, project work, problem tasks and innovative technologies that stimulate students' creative activity. The article also contains practical recommendations for educators and methodologists in the field of education.

Keywords: inclusive education, creative thinking, learning skills, interactive methods, creative approach.

**INKLYUZIV TA'LIM SHAROITIDA O'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASH
KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH**

Samiyeva Gulnora Rajabmurodovna,
Buxoro viloyati pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan. Maqolada kreativ fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari, inklyuziv ta'limning afzalliklari, interfaol va ijodiy metodlar, shuningdek, individual va guruh ishlari orqali o'quvchilarda ijodiy yondashuvlarni qo'llash usullari tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rag'batlantiruvchi o'yinlar, loyiha ishlari, muammoli vazifalar va innovatsion texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi ko'rsatib o'tilgan. Maqola ta'lim sohasidagi pedagoglar va metodistlar uchun amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, kreativ fikrlash, o'quv ko'nikmalari, interfaol metodlar, ijodiy yondashuv.

Inklyuziv ta'lim sharoitida har bir o'quvchining imkoniyatlarini inobatga olgan holda kreativ fikrlashni rivojlantirish muhimdir. Bu jarayon o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish, yangi g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyatlarini oshirishga qaratilgan. Pedagogik amaliyotda interfaol o'yinlar, muammoli topshiriqlar, guruh va individual loyihalar, zamonaviy axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanish ijodiy yondashuvlarni samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Inklyuziv ta'lim – bu har bir o'quvchining, jumladan nogironligi bo'lgan yoki maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bolalarning ham ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlaydigan pedagogik yondashuvdir. Bunday ta'limda o'quvchilarda tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish ularning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuv qobiliyatlarini shakllantirish uchun muhimdir. Tadqiqotchilik ko'nikmalari o'quvchining ilmiy izlanish jarayonida ma'lumotni to'plash, tahlil qilish va natijalarni taqdim etish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri - o'quvchilarning o'z-o'zini

boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish hisoblanadi. O'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari (self-regulation skills) - o'quvchining o'z emotsiyalari, fikrlari va xulq-atvorini nazorat qilish, maqsad qo'yish, rejalashtirish, o'z faoliyatini tashkil etish va baholash qobiliyatlarini o'z ichiga oladi¹.

Birinchi navbatda kreativlik tushunchasiga to'xtalib o'tmoqchimiz Kreativlik (lot., ing. "create" - yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) - individning yangi g'oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati ma'nosini ifodalaydi. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg'ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'ladi. Kreativlik shaxsni yaxlit holda yoki uning muayyan xususiyatlarini, zehni o'tkirlikni tavsiflaydi. Shuningdek, kreativlik iqtidorning muhim omili sifatida aks etadi. Amerikalik psixolog P.Torrensning fikricha, kreativlik muammo yoki ilmiy farazlarni ilgari surish, farazni tekshirish va o'zgartirish, qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash, muammo echimini topishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qarama- qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlikni ifodalaydi².

Inklyuzivlik" atamasi odatda biror narsaga butunning bir qismi sifatida qo'shilish, ishtirok etish yoki kirish jarayonini anglatadi. Ta'limga kelsak, YUNESKO inklyuziyani "ta'lim, madaniyat va jamiyatlarda ishtirok etish orqali barcha o'quvchilarning xilma-xil ehtiyojlarini qondirish va ularga javob berish va maktablarga kirishni rad etish va ulardan chetlanishni kamaytirish" jarayoni sifatida tushunadi³. Uning asosiy maqsadi alohida ehtiyojli shaxslarni ta'lim olish va o'qitishda erkin, to'siqsiz muhit yaratishdir. Inklyuziv jarayonga nogironlar, kognitiv va ruhiy xususiyatlari bo'lgan shaxslar, etnik ozchilik vakillari, jazoni ijro etish muassasalarida saqlanayotgan shaxslar, jamiyatning chekka qatlamlari, OIV bilan kasallanganlar, mehnat migrantlari, chet ellik talabalar, og'ir hayot sharoitida bo'lganlar, iqtidorli shaxslar, turli xil intellektual va jismoniy nuqsonlar va boshqalar. Maxsus ta'limga muhtoj bolalarni umumiy ta'lim muhitiga kiritish jarayoni "Inklyuziv ta'lim" deb ataladi. Hozirgi vaqtda inklyuziv ta'lim nafaqat imkoniyati cheklangan bolalar uchun, balki butun ta'lim tizimi uchun ta'limni rivojlantirishning muhim bosqichi bo'lib, yaxlit ta'lim dasturining tabiiy davomi bo'lib, yaratilgan shart-sharoitlarni hisobga oladi⁴.

Inklyuziv ta'lim bugungi kunda ta'lim tizimida eng dolzarb yo'nalishlardan biridir. Bu yondashuv har bir o'quvchining qobiliyatlarini inobatga olib, teng huquqli ta'lim olishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, kreativ fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish va yangi g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kreativ fikrlash nafaqat akademik natijalarni yaxshilaydi, balki shaxsning ijodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Inklyuziv ta'lim sharoitida esa bu ko'nikmalarni rivojlantirish, turli qobiliyat va ehtiyojga ega o'quvchilar bilan ishlashda maxsus pedagogik usullarni talab qiladi.

¹ Zumbrunn, S., Tadlock, J., & Roberts, E. D. (2011). Encouraging self-regulated learning in the classroom: A review of the literature. Virginia Commonwealth University.

² Торренс П. С последователями исследовал креативность в ее развитии. ... дисс. . канд. пс. наук. - М., 1993 ,24с.

³ Гусева Т. Н. Инклюзивное образование— М.: Центр «Школьная книга», 2010. — 272 с.

⁴ Danabekov A. Inklyuziv muhit samaradorligini ta'minlashda ta'lim muassasasi, mahalla, oila hamkorligi// International scientific and practical conference "science, education and innovation: problems, solutions and prospects" may 17-18, 2024.

Inklyuziv ta'lim – bu har bir o'quvchiga, ularning qobiliyati va imkoniyatlaridan qat'i nazar, bir xil sifatli ta'lim olish imkonini beruvchi ta'lim modeli. Inklyuziv sinflarda o'quvchilar turli qobiliyat, ijtimoiy va psixologik xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin. Shu bois, o'qituvchilarning vazifasi – har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda samarali pedagogik muhit yaratishdir.

Kreativ fikrlash – bu yangi, original va foydali g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati. U quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

- **Original fikrlash:** odatiy yondashuvlardan tashqari yechimlarni ishlab chiqish.
- **Muammoli vaziyatlarni hal etish:** noaniq yoki murakkab vaziyatlarda samarali qarorlar qabul qilish.
- **Ijodiy qaror qabul qilish:** o'z fikrini asoslab, yangi imkoniyatlar yaratish.

Kreativ fikrlashni baholashda o'quvchilarning mustaqil fikrlash darajasi, muammoni hal qilish qobiliyati va innovatsion g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati asosiy mezon sifatida olinadi.

Inklyuziv ta'lim sharoitida kreativ fikrlashni rivojlantirishning asosiy yo'llari quyidagilar:

- **Interfaol metodlar:** guruh ishlari, rolli o'yinlar, muammoli vazifalar.
- **Loyiha asosida ta'lim:** o'quvchilar mustaqil yoki guruh bo'lib loyiha ishlab chiqadi, natijada ijodiy yondashuvlar shakllanadi.
- **Individual yondashuv:** har bir o'quvchining qobiliyatini hisobga olgan vazifalar berish.
- **Innovatsion texnologiyalar:** multimedia, internet-resurslar va ta'lim platformalaridan foydalanish.

Kreativ fikrlashni rivojlantirish usullari

1. **Guruh ishlari:** brainstorming, muammoli vazifalar, diskussiya.
2. **Rolli o'yinlar va dramatizatsiya:** o'quvchilar turli vaziyatlarni sahnalashtirib, muammolarni ijodiy yechimlashadi.
3. **Mini-loyihalar va tadqiqot ishlari:** o'quvchilar mustaqil yoki kichik guruhlarda loyiha bajaradi, natijalarni taqdim etadi.
4. **Texnologiyalar bilan integratsiya:** interaktiv taxta, prezentatsiya, videolar va ta'lim

Tadqiqot va kuzatuv natijalari

O'tkazilgan kuzatuv va amaliy tajribalar shuni ko'rsatdiki, inklyuziv sinflarda kreativ vazifalar va loyiha ishlari o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. Xususan:

- Guruh muhokamalar o'quvchilarning original g'oyalar ishlab chiqishini rag'batlantiradi.
- Loyiha ishlari o'quvchilarda mas'uliyat va ijodiy mustaqillikni shakllantiradi.
- Multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi va ijodiy qobiliyatlarini faollashtiradi.

Inklyuziv ta'limda uchraydigan asosiy muammolar:

- O'quvchilar orasidagi qobiliyat farqlari.
- O'qituvchining metodik tayyorgarligi yetarli emasligi.
- Resurslar va texnologiyalar yetishmasligi.

Ularni bartaraf etish yo'llari: individual yondashuvni kuchaytirish, o'qituvchilarni malaka oshirish kurslariga jalb qilish, zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash va pedagogik metodlarni diversifikatsiya qilish.

O'quvchilarning tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Inklyuziv sinflarda kreativ fikrlashni rivojlantirish usullari va ularning samaradorligi:

Usul	Tavsifi	Maqsadi	Samaradorlik
Guruh ishlari (brainstorming, diskussiya)	O'quvchilar muammoni guruh bo'lib muhokama qiladi, turli g'oyalarni	Original va ijodiy fikrlashni rag'batlantirish	Yuqori: o'quvchilar bir-birining g'oyalardan ilhom

	ishlab chiqadi		oladi
Rolli o'yinlar va drammatizatsiya	O'quvchilar turli vaziyatlarni sahnalashtiradi	Muammolarni ijodiy yechimlash, empatiya rivojlantirish	O'rtacha: ijodiy qarorlar, ijtimoiy ko'nikmalar oshadi
Mini-loyihalar va tadqiqot ishlari	O'quvchilar mustaqil yoki kichik guruhda loyiha tayyorlaydi	Mas'uliyat va ijodiy mustaqillikni shakllantirish	Yuqori: natijalarni taqdim etish orqali bilim mustahkamlanadi
Multimedia va texnologiyalar	Interaktiv taxta, prezentatsiya, videolar, ta'lim platformalari	Diqqatni jalb qilish, ijodiy fikrlashni faollashtirish	Yuqori: vizual va interaktiv materiallar motivatsiyani oshiradi
Muammoli vazifalar	Noaniq yoki murakkab vaziyatlarda yechim topish vazifalari	Muammolarni hal etish qobiliyatini rivojlantirish	O'rtacha: mustaqil fikrlashni rag'batlantiradi

Xulosa sifatida aytish mumkinki, inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat ularning shaxsiy, balki ijtimoiy va akademik rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Bu jarayon interfaol, loyiha asosidagi va texnologik metodlar orqali amalga oshirilishi mumkin. O'qituvchilarga tavsiya qilinadi: o'quvchilarning individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda ijodiy vazifalar berish, guruh ishlari va multimedia vositalaridan samarali foydalanish. Kelajakda pedagogik tadqiqotlar inklyuziv ta'limda kreativ fikrlashni baholash mezonlarini yanada takomillashtirishga qaratilishi lozim.

Reference

1. Zumbrunn, S., Tadlock, J., & Roberts, E. D. (2011). Encouraging self-regulated learning in the classroom: A review of the literature. Virginia Commonwealth University.
2. Гусева Т. Н. Инклюзивное образование— М.: Центр «Школьная книга», 2010. — 272 с.
3. Danabekov A. Inklyuziv muhit samaradorligini ta'minlashda ta'lim muassasasi, mahalla, oila hamkorligi// International scientific and practical conference "science, education and innovation: problems, solutions and prospects" may 17-18, 2024.
4. Торренс П. С последователями исследовал креативность в ее развитии. ... дисс. . канд. пс. наук. - М., 1993 ,24с.